

ПИСАНКИ

писанки

писанки

писанки



kraslice

kraslice

kraslice

KRASLICE

**СВИДНИЦЬКИЙ МУЗЕЙ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

ПИСАНКИ

з фондів музею

**квітень – червень
1983**

**MÚZEUM UKRAJINSKEJ
KULTÚRY VO SVIDNÍKU**

KRASLICE

Z FONDOV MÚZEA

**APRÍL – JÚN
1983**

Культура кожного народу надзвичайно різноманітна і багатогранна, невід'ємною частиною якої є народне мистецтво. Нас і понині вражає витонченість і краса виробів з дерева, металу, глини, безпосередність і чистота прояву, в який народ вклав багато здібності і фантазії, втілив природній талант, естетичний смак і майстерність. Не можна не милуватися своєрідними вишивками на домашньому полотні, традиційним народним одягом, рушниками, писанками... В них – відгомін традицій та звичаїв сивої давнини, в них – життя, розум і серце народного майстра.

Народне мистецтво стало джерелом натхнення скульпторів, композиторів... Правдивість і життєвість їх творів зумовлена тим, що вони ніколи не поривали з невичерпним джерелом народної творчості, з живою дійсністю з народом – творцем і генієм. В природній простоті народного побуту, в природній простоті народного мистецтва знаходили і знаходять здорове начало своєї творчості, живляться кращими народними традиціями, черпали і черпають з життя народного високу поезію, життєву мудрість.

о о о

Українська етнічна область Східної Словаччини відзначається високою майстерністю одного з найкращих видів народного орнаментального мистецтва – писанкового розпису. Мистецтво художнього розпису писанки – курячого яйця – досягло тут небувалої, можна сказати, професійної та високої художньо-естетичної вартості. Писанкарство – нині найбільш масовий вид народної художньої творчості у Східній Словаччині. Завдяки неповторній самобутності, оригінальності, стильово чистому проведенню орнаментики з дотриманням традиційних місцевих кольорів та орнаментів українські писанки Східної Словаччини

*Найвищим видом мистецтва,
найталановитішим, найгеніальнішим
є народне мистецтво, тобто те,
яке відібране народом, яке народом
збережено, яке народ проніс через
століття*

М. І. КАЛІНІН

користуються великою популярністю та попитом як у нашій країні так і за кордоном – посередництвом Центра народних художніх виробів у Братиславі разом з іншими експортуються в США, Францію, Іспанію, Італію, Японію, Аргентину, Фінляндію, Швецію і т. д., репрезентуючи таким чином нашу соціалістичну культуру далеко за межами нашої Батьківщини – ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ. Крім того українські писанки із Східної Словаччини зберігаються у фондах цілого ряду музеїв Словаччини та Чехії, експонувалися також на виставці народного мистецтва в Монреалі тощо. Працівники Свидницького музею української культури, крім іншого, досліджують і документально фіксують провідних народних майстрів, збирають і зберігають у своїх фондах кращі надбання традиційної народної культури, пропагують і популяризують їх формою музейних експозицій, тематичних виставок і т. д. Результатом такої роботи працівників Свидницького музею української культури є і виставка ПИСАНКИ.

о о о

Писанкарство – одне з найпоширеніших, найцікавіших і найкращих галузей народного орнаментального мистецтва місцевого українського населення.

Яйце, – як зародок нового життя, – було однією з найбільших загадок для первісної людини. Писанка – розмальоване символічними знаками куряче яйце – увійшла в цілу низку звичаїв, пов'язаних з весняними святами, стала символом нового життя, символом плодючості, символом весняного пробудження природи. За допомогою зображених на писанці символічних знаків людина прагла прихилити собі таємничі сили природи,

які б охоронили її та господарство від хворіб та нещастя.

На протязі історичного розвитку писанка втратила свій культовий характер, набула нового, зпрощеного змісту. В наш час писанка пов'язана лише з весняними великодніми святами, яку ще й сьогодні дівчата за традицією дарують хлопцям, стала предметом окраси небувалої художньо-естетичної вартості, задовільняє естетичні потреби широкого кола любителів та шанувальників народної творчості.

Колись на селах був найпоширеніший спосіб фарбування сирих яєць рослинними фарбами, які готували із лушпиння цибулі, стебла озимого жита, кори фруктових дерев, одержуючи жовтий, зелений, червоний та коричневий кольори. Спосіб фарбування яєць рослинними фарбами (т. зв. «фарбанки») можна спостерігати ще й сьогодні. Цими зразками «фарбанок», після коротенького вступу, і починається виставка.

Найстаршою, найтиповішою і найпоширенішою технікою оздоблювання української писанки Східної Словаччини є воскова техніка. Тому й на виставці писанок в Свидницькому музеї української культури експонуються колекції писанок з поодиноких місцевостей, розписані традиційною восковою технікою. За «фарбанками» на виставці експонуються писанки Анни Петриско із села Ториски Списьконовеського округу. Писанки з Торисок становлять дуже цінний, цікавий і оригінальний матеріал для вивчення народної орнаментики взагалі. На них знаходимо цілу шкалу старовинних солярних мотивів – мотивів сонця, коріння яких сягають глибокої давнини і які внаслідок ізольованості та віддаленості даної місцевості від культурних центрів, донеслися до наших днів.

Одним з широко відомих і найбільших осередків писанкарства на Східній Словаччині є село Чертіжне Гуменського округу. В галузі орнаментального писанкового розпису тут працює понад 20 писанкарок, як, наприклад, Єва Тягла, Марія Пачута, Анна Малинчак, Анна Зозуляк, Марія Брецик, Єва Гудак, Юлія Гудак, Анна Кулик, Єва Кулик, Анна Дімуц, Марія Феурко, Олена Грінканич і т. д. Всі вони активно співпрацюють з Центром народних художніх виробів (УЛЮВ) у Братиславі, який об'єднує, підтримує, активізує і залучає до творчої співпраці провідних народних майстрів найрізноманітніших галузей народної художньої творчості. Чертіжнянські народні майстри писанкового розпису досягли загальнодержавного визнання та пошани на різних змаганнях та виставках, а Єві Тягла було присвоєно звання – МАЙ-

СТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ВИРОБІВ. На виставці з Чертіжного представлено понад 200 писанок – кращих орнаментальних взірців даної місцевості.

На виставці відвідувачі зможуть оглянути також колекції писанок Марії Хомча з Межилаборець, для писанок якої характерна т. зв. решітка – за допомогою «лівикового пера» дрібна заштрихованість поверхні писанки у вигляді сітки, так типової для гуцульських писанок. Характер її писанкового розпису наближається орнаментальному розпису гуцульських писанок.

Відвідувачів виставки зацікавлять колекції писанок народних майстрів з Ольки Гуменського округу. Ольга – це своєрідний осередок писанкарства, де, крім писанок, розмальованих восковою технікою з архаїчними землеробськими мотивами, від 1914 року освоїлась техніка ВИШКРЯБУВАННЯ орнаменту на пофарбований в один колір поверхні яйця. Тут слід згадати таких майстрів писанкового розпису, як Анна Василенко, Марія Хохольяк, Олена Ферчік, Марія Ситар, Верона Липчак, Тетяна Василенко та Степан Чабрей, писанки яких експонуються на нашій виставці.

Не менш привабливими і своєрідними являються на виставці писанки Ірини Чверчко з Нижньої Писаної та Терезії Дубівської з Вишньої Писаної Свидницького округу, Марії Крайняк із Красного Броду, Сусани Кошубової та Надії Луташ із Видрані Гуменського округу та багато інших із Чабаловець, Збудської Білої, Борова, Дубової, Нижнього Мирошова... На виставці також заступлені чудові взірці писанок з Чертіжного, оздоблені технікою воскової пастелі – пастельна техніка, яка виникла на основі традиційної воскової техніки на початку 70-х років у Чертіжному і з великим успіхом репрезентує чертіжнянських майстрів, крім воскової техніки, далеко за межами нашого краю; натуральні рослинні мотиви Сусани Капраль із Стащина – розпис білої поверхні яйця перепаленим бджолиним воском тощо.

Кінчається виставка нетрадиційною для нашого регіону технікою оздоблювання курячого яйця – соломою. Це рослинні мотиви Анни Грешшової з Вишньої Писаної. Цій техніці притаманні нові, оригінальні прийоми стилізації рослинних мотивів, зумовлені передусім технікою оздоблення – наліплювання на пофарбоване о один колір куряче яйце кусочків соломи світліших і темних відтінків, які скріплюються лаком.

Народні писанкарки обдаровані високою майстерністю і витонченим естетичним смаком, дотримують в композиційному рішенні найважливіші орнаментальні принципи – ритм, симетрію, кольорову гармонію. Всі ці декоративні норми

застосовує проста жінка–селянка без будь–якої художньої освіти і досягла в ньому небувалої, можна сказати неповторної віртуозності.

o o o

Виставкою ПИСАНКИ хочемо ознайомити широку громадськість – любителів та шанувальників народного мистецтва з високою майстерністю, зручністю, свосвідною мистецькою обдарованістю майстрів писанкового розпису українців Східної Словаччини, з чудовою, прекрасною, з живою народною традицією, яка не тільки не зникла, але постійно розвивається, має своїх послідовників з рядів молодшого покоління. А це факт, який приємно тішить і радує, викликає глибоке визнання подяки й шани до простого, скромного народного майстра.

ЙОСИФ ВАРХОЛ

Ukrajinská etnická oblasť východného Slovenska vyniká v jednom z najkrajších druhov ľudovej ornamentálneho umenia – v maľovaní kraslíc. V súčasnosti maľovanie kraslíc javí sa ako najrozšírenejšie odvetvie ľudovej umeleckej tvorivosti na východnom Slovensku. Ukrajinské kraslice východného Slovenska vďaka svojej svojráznosti, originalnosti a štýlovo čistom prevedení ornamentiky s dodržiavaním tradičných miestnych farieb a ornamentov tešia sa veľkej popularite a dopytu nie len v našej vlasti, ale aj v zahraničí. Prostredníctvom Ústredia ľudovej umeleckej výroby v Bratislave, spolu s inými kraslicami, exportujú sa do USA, Francúzska, Španielska, Talianska, Japonska a inde, čím reprezentujú našu socialistickú kultúru ďalej za hranicami našej Československej socialistickej republiky. Okrem toho kraslice z ukrajinskej etnickej oblasti z východného Slovenska sú uschované v zbierkach viacerých múzeí ako na Slovensku, tak aj v Čechách.

Pracovníci múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku, o. i., skúmajú a dokumentačne zaznamenávajú výdobytky popredných ľudových umelcov, ktoré propagujú a popularizujú formou múzeálnych expozícií, tematických výstav a pod. Výsledkom tejto práce je aj výstava KRASLICE.

V minulosti bol najviac rozšírený spôsob farbenia surových slepacích vajčiek farbami rastlinného pôvodu. Tieto farby sa získavali vyváraním cibulových šu-

piek, stebiel, ozimného žita, kôry ovocných stromov, čím sa vajčička zafarbila na žlté, zelené, červené a hnedé. S týmto spôsobom farbenia vajčiek tzv. „farbankami“ sa stretávame aj dnes. Práve týmto „farbankami“, po krátkom úvode, začína sa výstava kraslíc.

Najstaršou, najtypickejšou a najrozšírenejšou technikou výzdoby ukrajinských kraslíc na východnom Slovensku je vosková technika. Preto aj na výstave kraslíc v múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku sú exponované zbierky kraslíc z jednotlivých lokalít výzdobené práve touto tradičnou voskovou technikou.

Za „farbankami“ sú ďalej exponované kraslice Anny Petriskovej z Torysiek. Tieto kraslice tvoria cenný, zaujímavý a originálny materiál pri skúmaní ľudovej ornamentiky vôbec. Nachádza sa na nich celá škála archaických solárnych motívov.

Medzi najznámejšie a najväčšie stredisko maľovania kraslíc na východnom Slovensku patrí dedina Čertízne v Humenskom okrese, kde v odvetví ornamentálnej výzdoby kraslíc pracuje vyše 20 „pysankarov“, ako napr.: Eva Ťahlová, Mária Pačutová, Anna Malinčáková, Anna Zozuláková, Mária Breciková, Eva Hudáková, Júlia Hudáková, Anna Kuliková, Eva Kulíková, Anna Dimunová, Mária Fecúrková, Helena Hrinčaničová a ďalšie. Všetci aktívne spolupracujú s Ústredím ľudovej umeleckej výroby (ULUV) v Bratislave, ktoré zlučuje, aktivizuje a zapája do tvorivej spolupráce popredných ľudových umelcov z rôznych oblastí ľudovej umeleckej tvorivosti.

Na výstave sú exponované kraslice z Ol'ky, ktorá je svojráznym strediskom v maľovaní kraslíc. Okrem kraslíc zdobených voskovou technikou s archaickými poľnohospodárskymi motívami, od r. 1914 udomácnila sa tu aj vyškrabovacia technika. Vo vyškrabovacej technike vynikajú títo ľudoví umelci: Anna Vasilenková, Mária Chochoľáková, Helena Ferčíková, Mária Sitárová, Veronika Lipčáková, Tatiana Vasilenková a Štefan Čabrej.

Príťažlivé a zaujímavé sú na výstave aj kraslice Ireny Čverčkovej z Nižnej Pisanej a Terézie Dubivskej z Vyšnej Pisanej Svidníckeho okresu, Márie Krajňákovovej z Krásneho Brodu, Zuzany Košubovej a Nadeždy Lutášovej z Vydrane Humenského okresu a mnohých ďalších z Čabaloviec, Zbudskej Belej, Borova, Dubovej, Nižného Mirošova atď.

Výstava sa končí technikou zdobenia vajec nalepovaním slamy, ktorá je netradičná pre ukrajinskú etnickú oblasť východného Slovenska. Sú to rastlinné motívy Anny Greššovej z Vyšnej Pisanej. Pre túto techniku je príznačný nový, originálny spôsob štilizácie rastlinných vzorov, podmienený predovšetkým technikou výzdoby – na jednofarebné vajčičko sa lepia nastrihané kusky svetlejšej a tmavšej slamy, ktorá sa lakom upevňuje.

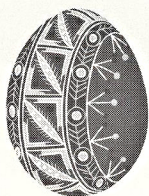
Ludové „pysankarky“ sú obdarené veľkou zručnosťou, vycibreným estetickým vkusom, v kompozičnom riešení dodržiavajú najdôležitejšie ornamentálne zásady – rytmus, symetriu a súlad farieb. Tieto dekoratívne normy používa jednoduchá dedičanka bez akéhokoľvek umeleckého vzdelania a dosiahla v tom nebyvalej, priam virtuóznej zručnosti.

Výstavou Kraslice chceme oboznámiť širokú verejnosť, milovníkov a čitateľov ľudového umenia s vysokou zručnosťou, svojráznym umeleckým nadaním ľudových umelkýň v odbore maľovania kraslíc Ukrajincov východného Slovenska, s čarovnou prekrásnou, živou ľudovou tradíciou, ktorá nie že nezanikla, ale stále sa rozvíja a má svojich nasledovníkov. Tento fakt príjemne teší a vzbudzuje hlboké vyznanie vďaka a úcty k prostej skromnej ľudovej umelkyne.

JOZEF VARCHOL



ІЛЮСТРАЦІЇ

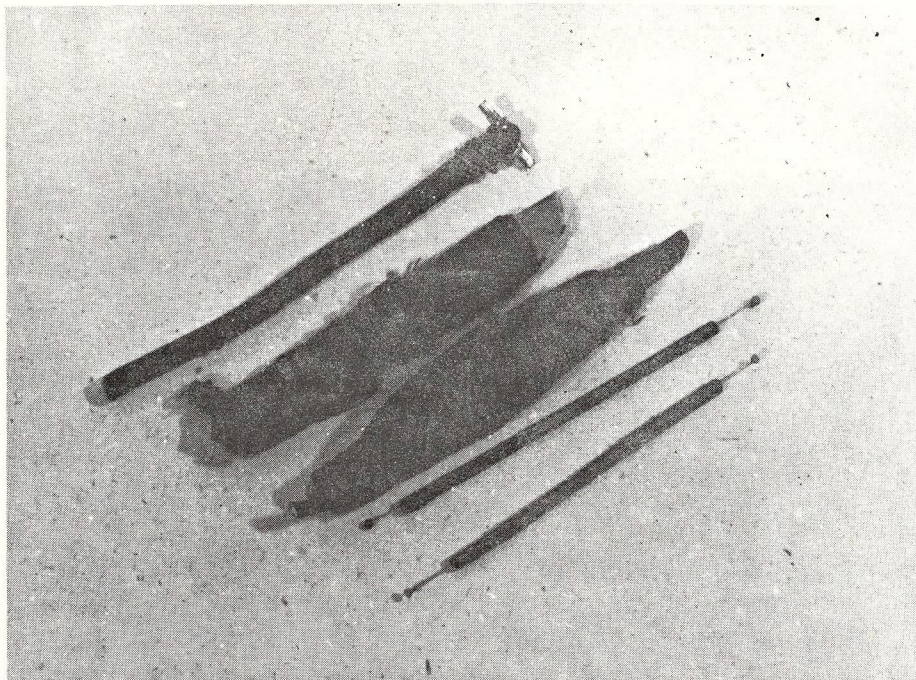


ILUSTRÁCIE

Писанки із Чертіжного Гуменського округу. Пастельна техніка.



Kraslice z Čertižného, okr. Humenné. Technika voskovej pastelky.



Робочі приладдя писанкарок:
«треп'ютка», «брытовлі»,
«шпільчата».

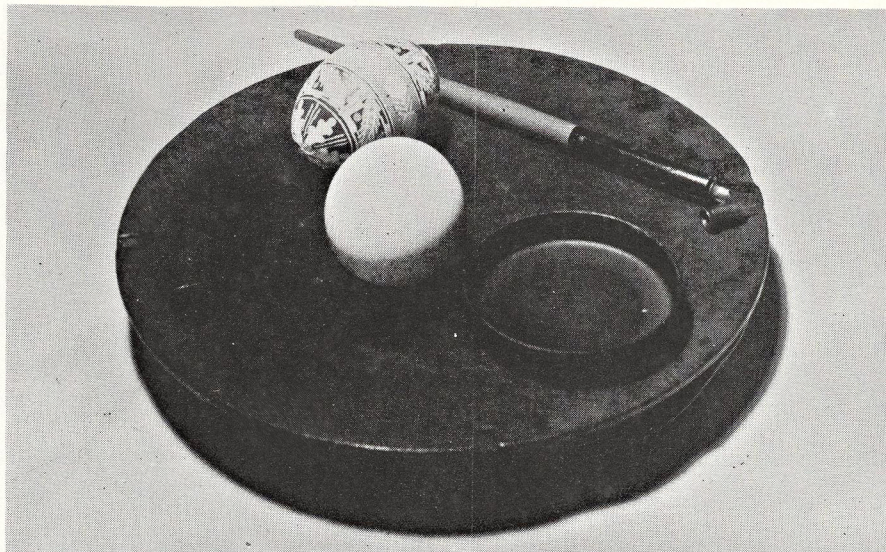
Pracovné náradie „pysankariiek“:
„trepyutka“, „brytovli“,
„špilčata“.



Робоче приладдя для розпису
яйця технікою воскової пастелі

Pracovné náradie pre výzdobu
vajčička technikou voskovej pas-
telky.

Робоче приладдя писанкарки: віск та «лівикове перо»

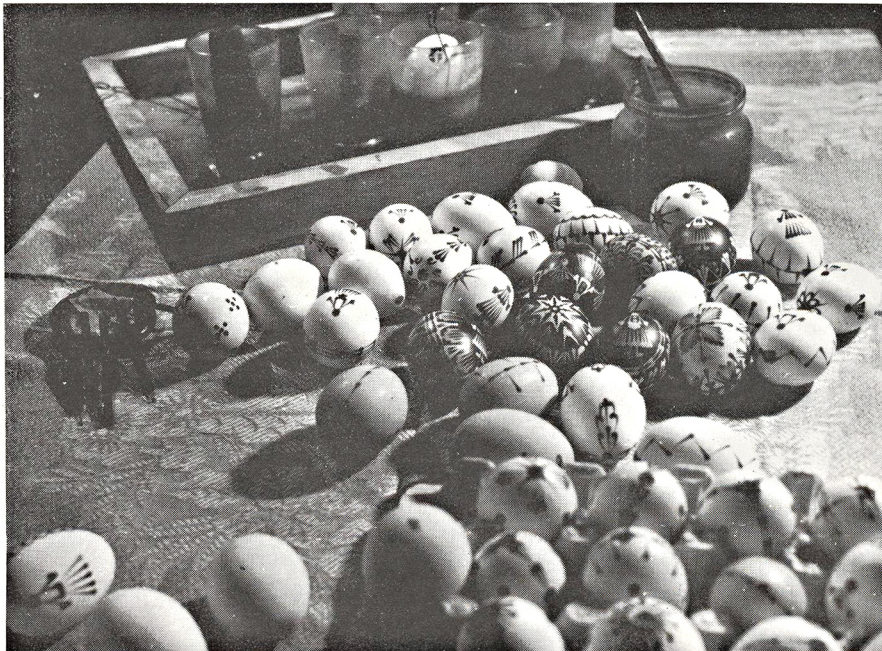


Pracovné náradie „pysankarky“:
vosk a ľavikové pero

Писанки із Чертіжного та Торисок



Kraslice z Čertížného a Torysiek



Деталь розпису писанки



Detail výzdoby kraslice



Писанки із Чертіжного Гу-
менського округу. Воскова те-
хніка

Kraslice z Čertižného, okr.
Humenné. Vosková technika.

Писанки із Ольки Гуменського
округу. Воскова техніка



Kraslice z Olky, okr. Humenné.
Vosková technika.



Писанки із Видрані Гуменського округу. Воскова техніка

Kraslice z Vydrane, okr. Humenné.
Vosková technika

Писанки із Нижньої Писаної
Свидницького округу. Воскова
техніка



Kraslice z Nižnej Pisanej, okr.
Svidník. Vosková technika